

Andrzej F. Dziuba

"La legge naturale nella dottrina della Chiesa", Zenon Grocholewski, Roma 2008 : [recenzja]

Collectanea Theologica 79/2, 234-236

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

daje się, że dla Zakonu Maltańskiego to myślenie historyczne winno jeszcze bardziej przełożyć się na praktykę życia, postępowania i działania.

Ważne, że tym razem podjęto zagadnienie cnót ludzkich i chrześcijańskich. Istnieje, już od czasów Cycerona znaczna zbieżność tych samych kategorii w kulturze europejskiej, ale mają one zróżnicowane treści, co jest godne przypomnienia. Swoiste nakładanie się cnót, m.in. za sprawą św. Ambrożego, jest ważnym fenomenem cywilizacyjnym i kulturowym. Przekracza to w wielu płaszczyznach znamiona czysto religijne, jednak w Zakonie Maltańskim ta motywacja winna być jeszcze mocniej akcentowana. Jest to przecież zakon, a więc droga chrześcijańskiego życia i świadectwa zróżnicowana w trzech wielkich gałęziach.

Dobrze, że w te wszystkie kategorie wpisują się twórczo także cnoty maltańskie. Raczej to zazwyczaj klasyczne cnoty chrześcijańskie, ale winny one jednocześnie być przeniknięte charyzmatem oraz specyfiką duchowości maltańskiej. Przecież stanowią ważny element samego istnienia zakonu oraz podejmowanej postęgi zakonnej.

Dobrze, że refleksje pochodzą od bardzo zróżnicowanych autorów. Mimo pewnych powtórzeń, wszystkie treści są niezwykle interesujące i potrzebne. Pozwala to na bardziej wszechstronne rozeznanie podejmowanej tematyki cnót, a zwłaszcza ich owocne praktykowanie w konkretnym życiu. Odkrywanie bogactwa drogi cnót w specyfice maltańskiej jest sięganiem do bardzo szlachetnej i dostojnej praktyki, która wydała także świętych i błogosławionych, którzy podążali drogą bł. Gerarda. Ta specyfika jest godna przypomnienia i zaprezentowania.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz

Card. Zenon GROCHOLEWSKI, *La legge naturale nella dottrina della Chiesa*, A cura di Ligi Cirillo, Consult Editrice, Roma 2008, ss. 71.

Cywilizacja ludzka, szeroko pojęta jest szczególnie ważną i twórczą drogą rozwoju osobowego i społecznego człowieka. Przybierała ona zróżnicowane propozycje ideowe, kulturowe oraz etyczno-moralne. Szczególnym jednak elementem, zwłaszcza wymiaru społecznego, są propozycje prawne, zwłaszcza ludzkiego prawa stanowionego świeckiego czy kościelnego, w bogactwie ich wielorakich specyfikacji.

W całym tym fenomenie staje także prawo naturalne, przynajmniej tak rozeznaje to znaczna część współczesnej kultury. Zdaniem św. Tomasza z Akwinu, „prawo naturalne jest niczym innym jak uczestnictwem prawa wiecznego w stworzeniu rozumnym – *lex naturalis nihil aliud est quam participatio legis aeternae in creatura*

rationali” (STh I-II, q. 91, a. 2c). Jest to szczególnie ważna konstatacja, tak co do treści jak i autorytetu.

Autor książki jest prefektem Kongregacji Edukacji Katolickiej. Wcześniej przeszedł bardzo interesującą drogę posługi w różnych dykasteriach Stolicy Apostolskiej. Był wieloletnim wykładowcą m.in. w Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim oraz Papieskim Uniwersytecie Laterańskim oraz Studium Rotalnym. Jest autorem wielu książek i opracowań naukowych zwłaszcza z zakresu prawa kanonicznego, i to wielu językach.

Całość książki otwiera nota autora wyrażająca wdzięczność prof. L. Cirillo, redaktorowi wydania (s. 3), oraz wprowadzenie pióra Luigi Cirillo (ss. 5-12). Z kolei podano jeszcze notę o wcześniejszych edycjach publikowanego w książce tekstu (s. 14).

Po wprowadzeniu (ss. 15-16) całość książki podzielono na sześć rozdziałów. Najpierw ukazano współczesne słabości wobec myślenia metafizycznego (ss. 17-20). Jednocześnie wskazano na siłę prawa naturalnego (ss. 21-28). Ciekawe jest także wskazanie na relacje między prawem naturalnym i prawem Bożym (ss. 29-31).

Podstawowym właściwościom prawa naturalnego poświęcono kolejny blok (ss. 33-35). W kolejności omówiono uniwersalność, niezmienność i znajomość tego prawa przez wszystkich ludzi. Z kolei piąty rozdział analizuje i podkreśla dwa ważne szczegółowe zagadnienia (ss. 37-40). Dobrze, że ukazano relacje między prawem naturalnym i Dekalogiem. Kwestia terminu „natura” ma szczególne odniesienie do prawa naturalnego.

Magisterium Kościoła o prawie naturalnym to tytuł ostatniego bloku tematycznego (ss. 41-55). Autor pyta o kompetencje Magisterium. Dość obszernie wskazał na najnowsze enuncjacje Magisterium w problematyce prawa naturalnego. Oddzielnie omówił wypowiedzi Kongregacji Doktryny Wiary. Współczesność przynosi wiele przejawów relatywizmu etycznego i pozytywizmu prawniczego. Wreszcie wskazano jeszcze na ważność formowania prawnego sumienia moralnego.

Książkę kończą uwagi zamykające (ss. 57-59), od strony formalnej dodano jeszcze wybór bibliografii (ss. 61-68) oraz spis treści (s. 71).

Prezentowana książka Kardynała Prefekta jest udaną próbą kompleksowego ukazania prawa naturalnego, zwłaszcza w najnowszym nauczaniu Kościoła. Nie oznacza to zamknięcia się na inne opinie. Dobrze, że autor, ukazując samą istotę tego prawa, jednocześnie ukazuje je w spotkaniu z innymi elementami. W ten sposób pozytywnie odpowiada na liczne pytania, które mają niekiedy negatywne brzmienie.

Prezentowane opracowanie jest w pewnym sensie kontynuacją, a jednocześnie i uszczegółowieniem poprzedniego opracowania *La filosofia del diritto di Giovanni Paolo II* (Roma 2002). Zostało ono bardzo pozytywnie przyjęte i ukazało się już w kilku językach.

Cennym dopowiedzeniem są wskazania bibliograficzne, tak Magisterium Kościoła jak i literatura przedmiotu. Dobrze, że przywołano także dwie prace w języku polskim.

Rozpoznanie norm moralnych na podstawie znajomości natury człowieka jest przedmiotem refleksji filozoficznej i teologicznej dotyczącej problematyki prawa naturalnego. Natomiast normami zawartymi w Objawieniu Bożym zajmują się nauki biblijne i teologiczne. Do tych ostatnich należy refleksja nad „nowym prawem” Chrystusa.

Z książki kard. Grocholewskiego widać, że prawo naturalne ma swą najgłębszą podstawę ontyczną w naturze ludzkiej stworzonej przez Boga. Dlatego też odzwierciedla ono fundamentalną skłonność natury człowieka do kierowania się w stronę dobra i jego wyboru, a unikania zła. Prawo to nie jest ustanowione przez człowieka, ale przez Boga, i jest zakorzenione w odwiecznym Bożym prawie. Dlatego człowiek w sposób spontaniczny odkrywa je w swojej naturze i wskazania prawa naturalnego jawią się mu jako oczywiste.

Niestety, swoistym paradoksem współczesności jest szczylenie się *Deklaracją powszechnych praw człowieka*, a z drugiej strony negacja prawa naturalnego. Zatem neguje się prawo „wpisane w serce”, a wskazuje praktycznie na indywidualizm pojęty jako ostatnia instancja moralna. Tymczasem humanizm chrześcijański jeden ze swoich fundamentów upatruje właśnie w prawie naturalnym.

Dobrze, że książka kard. Z. Grocholewskiego ma wiele elementów z zakresu nauk teologicznych. Czyni to z niej dzieło o jeszcze większych walorach dydaktycznych. Forma narracji jest dodatkową zachętą do interesującej i twórczej lektury.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz

Waldemar SZCZERBIŃSKI, *Postulat nie-osobowego Boga. Rekonstrukcjonizm wyzwaniem dla teizmu żydowskiego*, Seria Nauki Teologiczne Nr 2, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2007, ss. 242.

Ks. dr Waldemar Szczerbiński (ur. 1964) jest kapłanem archidiecezji gnieźnieńskiej. Po ukończeniu studiów w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie przyjął w 1990 r. święcenia kapłańskie i uzyskał tytuł magistra teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu na podstawie pracy *Argumentacja konsolacyjna w wybranych listach św. Hieronima*, napisanej pod kierunkiem ks. dr. Ludwika Gładyszewskiego. W latach 1990-1992 pracował jako wikariusz i prefekt w parafii św. Teresy oraz w parafii św. Piotra i Pawła w Kruszewicy, po czym rozpoczął studia licencjacko-doktoranckie na Wydziale Filozoficznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W latach 1995-1996 przebywał na